

שבת כ"ה אדר תש"ף

בס"ד,

מילות שאלה והוראה בשאלוני הבגרות בתנ"ך לעולים חדשים (חמ"ד)

במסמך זה נבאר את מילות השאלה וההוראה השכיחות במבחני הבגרות בתנ"ך לעולים חדשים. מילות השאלה וההוראה משמשות במצבים ובהקשרים שונים בהם יש שיח לימודי, למשל, בשיח בעל-פה בכיתה, בשיעורי הבית, במבחנים, בעבודות, בראיונות ועוד. שימוש מדויק במילות השאלה וההוראה יכול להוביל לשיח יותר פורה, ממוקד ומדויק, מגוון מילות השאלה וההוראה מפנה להיבטים שונים של החומר הנלמד ומעשיר ומרחיב את החשיבה והשיח. חשוב אם-כך ללמד את התלמידים את המשמעות של כל אחת ממילות השאלה וההוראה ואיזה מידע מצפים ממנו. מאחר שמילות השאלה מייצגות רמות חשיבה ושלב לימודי שונה, יש לתכנן אותן מראש ולהתאים אותן לשלב הלימודי. יש לגוון במילות השאלה וההוראה ובכך תועשר הלמידה ותיעשה מקיפה ומעניינת יותר. אנו מצרפים רשימה של מילות שאלה והוראה שמטרתה לשפר את ההישגים של התלמידים. כל הדוגמאות שיוצגו לקוחות מבחינות הבגרות לתנ"ך לעולים חדשים בשנים האחרונות. מילות השאלה מסווגות על פי אופיין של השאלות, כדלקמן:

תוכן

- 2..... שאלות ידע
- 2..... שאלות הדורשות לדלות מידע מהכתוב או מן הפרשן או ידע קודם שנלמד
- 2..... שאלות הבנה וחשיבה
- 2..... שאלות הדורשות הסבר
- 3..... שאלות הדורשות נימוק
- 3..... שאלות הדורשות תיאור אופן
- 4..... שאלות הדורשות ציון סיבה או מטרה
- 4..... שאלות הדורשות הבנה של קשר בין הכתובים
- 5..... שאלות הדורשות הבנה של קשר בין הכתוב לאירועים בהיסטוריה של עם ישראל
- 5..... שאלות הדורשות לגלות את כוונת הכתוב או את המשתמע ממנו
- 6..... שאלות מסדר חשיבה גבוה
- 6..... שאלות הדורשות לבסס דעה, פירוש, טענה, טיעון
- 7..... שאלות הדורשות השוואה ומיון

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

שאלות ידע

שאלות הדורשות לדלות מידע מהכתוב או מן הפרשן או ידע קודם שנלמד

מדובר בשאלות הנחשבות קלות ומקובל לתת אותן בסעיף הראשון של שאלון הבחינה.

מילות השאלה: מי, מה, מתי, היכן, איזה, אילו וכדו'

התשובה צריכה לכלול מידע הנזכר במפורש בכתוב המקראי או בפירוש או באתר ללמוד וללמד:

השאלה	מי	מה,	מהו	איזה,	מתי	היכן	האם	כמה	במה	הבא
		מהו	המקרה/הדין	אילו						דוגמה
התשובה	זהות האדם	תיאור או פירוט (לפי המשך השאלה)		שם עצם	זמן	מקום	אישור או שלילה	כמות	מאפיין	ציון דוגמה

לעיתים מקדימה את מילת השאלה מילת ההוראה: **ציון**.

דוגמאות:

1. בראשית פרק י"ז (ק"ץ תשע"ז 2384)

ע"י בפסוקים ט"ז-ד. על פי הכתוב, מי חייב במצוות ברית מילה?

תשובה: כל זכר בן שמונה ימים מצאצאי אברהם ועבדיו חייבים בברית מילה.

2. נחמיה פרק ב' (ק"ץ תשע"ט 2374)

"ואמר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבתי ואבננה" (פרק ב', פסוק ה').

"ואומר למלך אם על המלך טוב אגרות יתנו לי על פחוות עבר הנהר אשר יעבירוני עד אשר אבוא אל יהודה" (פסוק ז').

"ואגרת אל אסף שמר הפרדס אשר למלך אשר יתן לי עצים לקרות את שערי הבירה אשר לבית ולחומת העיר ולבית אשר אבוא אליו" (פסוק ח').

על פי פסוקים אלה, **ציון** שתיים מן הבקשות שביקש נחמיה מן המלך.

תשובה: נחמיה מבקש רשות לעלות לירושלים ולשקם אותה, מבקש סיוע למעבר ליהודה, מבקש חומרי בנייה לחומה.

התלמיד נדרש לזהות בכתוב את הבקשות של נחמיה מן המלך.

שאלות הבנה וחשיבה

שאלות הדורשות הסבר

מילות ההוראה: **הסבר, באר**

שאלות אלו עשויות להיות דומות לשאלות של דלית מידע מן הכתוב, אבל הן ברמת חשיבה גבוהה יותר, כיון שלא מדובר בהעתקה אלא בהמללה על ידי התלמיד, שהיא כבר ביצוע הבנה.

התשובה חייבת להיות הסבר במילים של התלמידים, אין להסתפק בהעתקה של לשון הכתוב או לשון הפרשן, ואין להסתפק בציון מידע אלא יש לתת הסבר.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

דוגמה:

יחידת פתח תפתח (קייץ תשע"ט 2374)

הסבר בלשונך את ציווי התורה שבפסוק י"ט (בפרק כ"ד).

תשובה: אדם שקצר את תבואתו ושכח שיבולים בשדה, אסור לו לשוב ולאסוף אותן וצריך להשאירן לגר, ליתום ולאלמנה כלומר לעניים (מצוות שכחה).
בהסבר נדרש התלמיד לבנות את התשובה על פי השאלה שנשאל ולהסביר במילים שלו את מצוות שכחה, ולא להעתיק את הפסוק.

שאלות הדורשות נימוק

מילת ההוראה: נמק / נמק את תשובתך / נמק את דבריך

שאלות הדורשות מהתלמיד להסביר את תשובתו בצורה משכנעת.
בשאלות אילו לא יתקבלו תשובות של ציטוט בלבד. והתלמיד חייב לכתוב בלשון שלו.
הנימוק יכול להיות מידע או דברי פרשן, ואותו יש להוכיח מהכתוב או מההקשר או מסברה, בהתאם לדרישה בשאלה.

דוגמה:

יחידת "דיני מלחמה" (קייץ תשע"ט 2374)

בבתי הכנסת מתפללים תפילה לשלום חיילי צה"ל.

"מי שבירך אבותינו [...] הוא יברך את חיילי צבא ההגנה לישראל העומדים על משמר ארצנו וערי א-לוהינו [...]" יתן ה' את אויבינו הקמים עלינו ניגפים לפניהם" (מתוך: תפילת "מי שבירך" לחיילי צה"ל)
על פי התפילה, האם מלחמות צה"ל הן מלחמות מצווה או מלחמות רשות? נמק את תשובתך

תשובה: מלחמות צה"ל הן מלחמות מצווה משום שמטרתן להגן על מדינת ישראל מפני אויביה, ואחת ההגדרות של מלחמת מצווה היא, מלחמה שמטרתה להגן מפני אויבי ישראל הקמים עליהם.

שאלות הדורשות תיאור אופן

מילות השאלה: כיצד, איך

התשובה תכלול תיאור של הדרך בה מתיישבת הבעיה או הסתירה; תיאור הדרך בה מדגים או מייצג הכתוב את המושג או העיקרון (כמו בדוגמה); תיאור הדרך בה נלמד מידע מן הכתוב (על פי הדרישה בשאלה)

דוגמה:

בראשית פרק ב' (קייץ תשע"ז 2384)

על פי פרק ב', פסוקים ב'-ג', שמירת השבת מבטאת את האמונה שה' הוא שברא את העולם.
הסבר איך שמירת שבת מבטאת אמונה זאת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

תשובה: אנחנו נחים ושובתים ביום השבת לזכר המנוחה של ה' ביום השבת לאחר סיום הבריאה, ובכך מבטאים את האמונה שה' ברא את העולם.

שאלות הדורשות ציון סיבה או מטרה

יש להבדיל בין סיבה לבין מטרה. **סיבה** מתארת גורם **בעבר**, ואילו **מטרה** מתייחסת למשהו **עתידי**. נשים לב, אם מדובר בידע קודם, שנלמד בכיתה, זו שאלה של ידע ולא של חשיבה.

שאלות בהן נדרש לציין סיבה

מילות השאלה: **מדוע / מהי הסיבה / מהו הגורם / מהו המניע / מה הביא את ... / בעקבות מה** התשובה צריכה לכלול את הסיבה/הגורם/המניע (בעבר) – **כיון ש, כי, בגלל ש**.

דוגמה:

מלכים א, פרק כ"א (חורף תשע"ח, 2384)

הסבר מדוע נבות לא הסכים להצעתו של אחאב?

תשובה: נבות לא הסכים לוותר על נחלת אבותיו ולמכור את אדמת הכרם **בגלל** שמדובר בנחלה שעוברת במשפחתם מדור לדור.

שאלות הדורשות לציין מטרה

מילות שאלה: **מהי המטרה, לשם מה, מהי התכלית**

התשובה אמורה לכול את התוצר המצופה בעתיד, הכיוון שאליו התהליך מוביל בעתיד; בדרך כלל היא תכלול את המילים **כדי, בשביל, למען, לקראת**.

דוגמה:

נחמיה פרק ד' פסוקים ט'-י"ז) חורף תשע"ח (2374)

על פי תוכנית ההגנה של נחמיה, הסבר **מה הייתה מטרת** התקיעה בשופר

תשובה: הסבר מטרת הפעולה – התקיעה בשופר נועדה **כדי** להזעיק את כל הבונים למקום שמצוי בסכנה וצריך תגבורת של מגינים.

שאלות הדורשות הבנה של קשר בין הכתובים

מילות שאלה והוראה: **מה הקשר בין... ובין... / הסבר את הקשר בין... ובין...**

התלמידים נדרשים לבאר את הקשר שבין שני חלקי הכתוב (ברמה של פסוק או מספר פסוקים), קשר של תוכן או רעיון.

דוגמאות:

1. בראשית פרק כ"ז (קיי תשע"ז 2384)

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

עניין בפרק כ"ז, פסוקים ה'–י'. מה יכול להיות **הקשר בין** הנבואה שקיבלה רבקה על פי פרק כ"ה, פסוק כ"ז **ובין** המעשים שלה על פי פרק כ"ז, פסוקים ה'–י'?

תשובה: בפרק כ"ז רבקה גרמה ליעקב להשיג את הברכות כדי להגשים את הנבואה, הנזכרת בפרק כ"ה, שקיבלה לפני לידת יעקב ועשו.

2. בראשית פרקים א–ב (ק"ץ תשע"ט 2384)

על פי פרק ב', פסוק כ', מהו המעשה שעשה האדם? הסבר את **הקשר בין** מעשה זה **ובין** אחד הציוויים שציווה ה' את האדם בפרק א', פסוק כ"ח.

תשובה: האדם קורא שמות לבעלי החיים. האדם שולט על הטבע ובכלל זה על בעלי החיים, ולכן הוא זה שמחליט על שמותיהם.

התלמיד נדרש להבין את **הקשר בין** תפקיד האדם הכתוב בפרק א' פסוק כ"ח: "...ורדו בדגת הים...", כלומר שליטתו בבעלי החיים ואחריות עליהם לבין החלטתו על שמות בעלי החיים.

שאלות הדורשות הבנה של קשר בין הכתוב לאירועים בהיסטוריה של עם ישראל
מילות השאלה: **לאיזה אירוע או תקופה יכול לרמוז התיאור שבפסוקים...**

דוגמאות:

1. יחזקאל, פרק ל"ז, פסוקים א'–י"ד — חזון העצמות היבשות (ק"ץ תשע"ח 2374)

" הִיָּתָה עָלַי יָד ה' וַיֹּצֵאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבִשׁוֹת מְאֹד" (יחזקאל פרק ל"ז, פסוקים א'–ב')

לאיזה אירוע או תקופה מן ההיסטוריה של עם ישראל, בימינו או בדורות האחרונים, יכול לרמוז התיאור שבפסוקים אלה? הסבר את תשובתך

תשובה: תיאור העצמות היבשות יכול להתאים למצב של עם ישראל לאחר חורבן בית ראשון או בית שני או לאחר דיכוי מרד בר כוכבא או לאחר השואה — היו מתים רבים, לא הייתה מדינה ולא היה שלטון עצמאי והיה חשש שזהו סופו של העם היהודי.

2. הִנֵּה אֲנִי פֹתַח אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וְהֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל ... וְנָתַתִּי רוּחִי בְּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אֶדְמַתְכֶם" (פסוקים י"ב–י"ד)

לאיזה אירוע או תקופה מן ההיסטוריה של עם ישראל, בימינו או בדורות האחרונים, יכול לרמוז התיאור שבפסוקים אלה? הסבר את תשובתך.

תשובה: תיאור תחיית העצמות יכול להתאים למצב של עם ישראל בימי הקמת מדינת ישראל לאחר השואה או בימי הגאולה העתידית. תחיית העם היהודי, השיבה לארץ והקמת המדינה מזכירה גוף מת או עצמות יבשות שקמו לתחייה.

התלמיד נדרש להבין את מה שכתוב ולהראות איך תוכן הכתוב קשור לאירוע היסטורי של עם ישראל.

שאלות הדורשות לגלות את כוונת הכתוב או את המשתמע ממנו
מילות השאלה: **מהי כוונת / למה הכוונה / מה ניתן או אפשר ללמוד / מה מלמד**

מדינת ישראל

משרד החינוך

מינהל החינוך הדתי

הפיקוח על הוראת התנ"ך

חלק גדול משאלות הבגרות עוסק בגילוי כוונת הכתוב. התשובה תכלול את המשתמע מן הכתוב. בדרך-כלל נדרשת מהתלמיד **הכללה**, או **הסקת מסקנה** בנוגע לתשתית הרעיונית של הכתוב - רעיון, או משמעות.

דוגמאות:

1. בראשית פרק י"ח - **מה אפשר ללמוד** מפסוק י"ט על דמותו של אברהם? (חורף תשע"ז 2384)
תשובה: מפסוק י"ט אפשר ללמוד שאברהם לא רק נהג בחסד ובצדק בעצמו אלא גם חנך את בני ביתו לכך. אברהם הוא איש חינוך.
התלמיד נדרש להסיק מן הכתוב על דמותו של אברהם.
2. בראשית פרק מ"ה (ק"ץ תשע"ז 2374)
"וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרֵעָה... בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרֵעָה" (פרק מ"א, פסוק ט"ז).
" וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם... " (פרק מ"ה, פסוק ז).
מה ניתן ללמוד על דמותו של יוסף משני פסוקים אלה?
תשובה: מאפיינים של יוסף העולים מתוך דבריו בפסוקים אלה (יש לציין אחד): חיבור עמוק להשגחת ה', ייחוס הצלחתו לעזרה מאת ה' ולא ליכולותיו שלו, ענווה, שם שמים שגור על פיו.

שאלות מסדר חשיבה גבוה

שאלות הדורשות לבסס דעה, פירוש, טענה, טיעון

שאלות אלו קשורות למיומנות הטיעון, שהיא מיומנות חשיבה מסדר גבוה

מילות ההוראה: **צטט מהכתוב**

הוכח / בסס / הבא ראיה מן הכתוב / מצא חיזוק בכתוב

צטט מהכתוב - יש לצטט מילים מן הכתוב (ולא פסוקים שלמים). יש לדייק מאד בגבולות הציטוט. ציטוט של יחידה גדולה מידי לא תאפשר אפילו ניקוד חלקי.
לעיתים מילת ההוראה צטט, דורשת דליית מידע בלבד (להלן דוגמה 1).
הוכח / בסס / הבא ראיה - התשובה צריכה לתת הסבר בלשון התלמיד, המתייחס לכתוב בתנ"ך: לתוכנו, להקשרו, ללשונו או למבנה הכתוב.

דוגמאות:

1. בראשית פרק ט"ו (ק"ץ תשע"ח 2384)
צטט מדברי ה' לאברהם פסוק או ביטוי הרומז לשעבוד של בני ישראל במצרים.
תשובה: בראשית ט"ו, י"ג: "כִּי גַר יְהִיָּה זְרָעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה".
2. יחידת הברית (ק"ץ תשע"ט 2374)
פרשת "וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ עוֹסֶקֶת בַּעֲבוּדַת ה' מִתּוֹךְ יִרְאָה. **בסס** זאת על פרק י"א, פסוקים י"ג-י"ז.
תשובה: בפרשה זו נאמר שיש שכר על קיום מצוות ויש עונש על אי-קיום מצוות או כל ציטוט של פסוק המתייחס לגמול.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על הוראת התנ"ך

"והיה אם שמע תשמעו... ונתתי מטר ארצכם בעתו..."
"השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים... ועצר את השמים ולא יהיה מטר..."

שאלות הדורשות השוואה ומיון

המילים: מה ההבדל בין / ציין נקודות דמיון / במה הם דומים ובמה הם שונים או חלוקים / מי יותר / מה מוסיפים הדברים על הכתוב...

שאלות אלו קשורות למיומנות ההשוואה והמיון, שהיא מיומנות חשיבה מסדר גבוה

הטעות הנפוצה בתשובות לשאלות אלה, היא שתלמידים כותבים בלשונם את דברי הכתוב או הפרשנים ואינם עורכים השוואה. התשובה חייבת להתייחס לדרישה בשאלה - ציון ההבדל או הדמיון, ביטוי של הערכה, זיהוי התוספת וכדו'.

דוגמה:

עיין בסיפור גירוש הגר וישמעאל פרק כ"א, פסוקים י"ד-י"ט ובסיפור עקדת יצחק פרק כ"ב, פסוקים ג'-י"ג. (ק"ץ תשע"ז 2384)

(1) ציין שתי נקודות דמיון בין שני הסיפורים.

(2) ציין שני הבדלים בין שני הסיפורים.

תשובה:

(1) נקודות דמיון בין גירוש הגר וישמעאל לעקדת יצחק (יש לציין שתיים): בשני הסיפורים בן של אברהם מצוי בסכנת חיים, בשניהם הבן ניצל ברגע האחרון על ידי מלאך, בשני הסיפורים מצוין שאברהם השכים בבוקר, בשני הסיפורים אברהם מקבל על עצמו להוציא את בנו מביתו.

(2) הבדלים - ישנם הרבה הבדלים בין גירוש ישמעאל לעקדת יצחק (אבל יש לציין רק שניים): ישמעאל היה בנו של אברהם משפחתו הגר ויצחק היה בנו משרה; ה' צוה על אברהם לעקוד את בנו ושרה ציוותה עליו לגרש את ישמעאל; בעקדת יצחק נדרש אברהם להביא למותו של בנו באופן פעיל ובגירוש ישמעאל גרמת המוות הייתה רק אפשרות פסיבית; אברהם לא נכח במקום כאשר ישמעאל עמד למות וגם לא ראה את ההצלה ובעקדת יצחק, הוא היה שם בעצמו ושמע את צו המלאך.

התלמיד נדרש בשאלה לזהות את ההקשר של הדברים, להבין את אירועי גרוש הגר וישמעאל ועקדת יצחק ולערוך השוואה ביניהם.